

Марко Шкорић
Алексеј Кишјухас
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет

УДК: 316.334.4
Оригинални научни рад
Примљен: 24. 8. 2012.

ЧИСТА СОЦИОЛОГИЈА И СОЦИЈАЛНА ГЕОМЕТРИЈА КАО ПРИМЕР ФОРМАЛНЕ СОЦИОЛОШКЕ ТЕОРИЈЕ¹

У овом раду се као пример формалне социолошке теорије анализирају чиста социологија и социјална геометрија Доналда Блека. Почевши од анализе значаја формалне и аналитичке теорије у социологији, представљена је храбра теоријска стрављенија и/или парадигма социологије њонашања друштвеној животи. Представљени су и примери чисте социологије и социјалне геометрије њрава, насиља и хомосексуалности. На крају, даја је оцена и критика чисте социологије као научне формалне теорије.

Кључне речи: формална теорија, (про)научна социологија, чиста социологија, социјална геометрија, њонашање друштвеној животи, социологија њрава, насиље, хомосексуалност

1. Значај формалне и аналитичке теорије у социологији²

И сада знам да онај ко није шокиран мојим радом није га разумео. Ја сам сам шокиран.
[Black 1995: 869]

Социологија је наука чија научност се често оспорава, али постоји одређени број аутора који се труде да сачувају њен научни интегритет, иако нема слагања око начина на који се то (најбоље) може постићи (види нпр. Škorić 2009, 2010, 2011). Дакле, ако се претпостави да је социологија наука и да њена "научност"

¹ Овај текст је настао током рада на пројекту *Значај парципације у друштвеним мрежама за њрилађавање европийтрацијским њроцесима* (број пројекта – 179037), финансираном од стране Министарства за науку.

² Формална теорија и аналитичка социологија у овом раду и контексту немају везе са формализмом у социологији који се најчешће повезује са Зимелом, али понекад и Тенисом и фон Визеом, без обзира на случајну чињеницу да Блекова чиста социологија садржи неке утицаје Зимелове формалне социологије. Зимел је сматрао да се друштво састоји од мреже разних односа између индивидуа које су у константној међусобној интеракцији, те је главни предмет проучавања социологије социјација, односно одређени обрасци и форме у које се људи удружују и ступају у интеракције. Он је истицао да разне друштвене феномене можемо разумети помоћу формалних

може да се побољша, то значи да је њен циљ акумулација поузданог знања о људском понашању и друштвеним феноменима. У том случају, теорија је потребна зато што теоријска анализа омогућава лакши напредак ка њиховом разумевању, и у том погледу формална теорија омогућава најбржи напредак и најдубље знање о феноменима који су предмет неке науке.

Развој теорије засноване на емпиријском истраживању циљ је само неких социолога, тако да је број таквих теорија у социологији приметно мањи него у другим наукама. Као разлог за овакво стање социолошке теорије наводи се више аргумената – на пример: "У односу на друге науке, социологија је релативно млада", "Људи су комплекснији од физичких елемената или биолошких процеса", "Друштво се веома брзо мења" итд. (види нпр. Cole 1994a, b; a Wallace 1994a, b и Škorić 2010 за критику). Поред ових разлога, тренутно стање социолошке теорије може да се објасни (и) чињеницом да се концепције научне теорије и употребе

концепата, односно да је потребно инсистирати на апстракцији од конкретног садржаја и фокусирати се на форме друштвеног живота (иако у својим стварним анализама у томе није увек био доследан) (Simmel 1908/2009). Међутим, суштина формализма у социологији је јасна – он изолује форму од хетерогености садржаја људских интеракција, те су у формалистичкој анализи одређена обележја конкретних феномена екстрахована из стварности. Када се ово једном постигне, могуће је поредити феномене који су наизглед радикално различити по конкретном садржају, а суштински слични по структурном аранжману. Важно је разумети и да Зимел није тврдио да форме постоје саме по себи (јер не могу да постоје без садржаја), тако да његово схватање није исто што и Платонов есенцијализам. С тим у вези, термин "форма" је помало несрећан избор, јер са собом носи велики филозофски баласт и исувише подсећа на метафизику коју су социолози по сваку цену желели да избаци из социологије како би могли да заснују социологију као науку. Другим речима, да је Зимел употребљавао термин "друштвена структура", који је сличан појму форме, формализам у социологији би се вероватно суочио са мање отпора. Модерни појмови статуса, улоге, норме и очекивања су делови друштвене структуре, а блиски су формалним концептуализацијама које је и сам Зимел користио. Форме интеракције или социјалне форме нису структурирани стварни ентитети (аналогни културним формама), већ апстрактни, аналитички аспекти друштвене стварности.

Оваква социологија није била карактеристична за Тениса, а донекле ни за фон Визеа, јер, на пример, Тенис је све људске интеракције посматрао као креације мисли и воље њихових припадника које за њих имају квазиобјективну стварност, намећу им одређене обавезе и дају им одређена права (дакле, социјални ентитети су за Тениса креације воље њихових чланова) (Tönnies 1887/2001).

На другој страни, фон Визе је напустио Зимелову терминологију форми и увео је појам односа, иако је формални карактер односа остао основа његове социологије. Према његовом мишљењу, социологија мора да се бави међуљудским односима, али без непосредног позивања на циљеве, норме или сврхе, тако да је изолација односа од ствари слична Зимеловом разликовању форме од садржаја. Међутим, њега од Зимела разликује својеврсни позитивизам, јер док је Зимел у својим теоријама исказивао одређене идеалистичке и интуитивистичке инклинације, фон Визе инсистира на томе да је методолошка почетна тачка појединац (какав нам је познат преко "наивне" чулне перцепције) (von Wiese 1932). Дакле, он не полази од апстракције, већ од конкретног понашања и на основу свега наведеног могуће је довести до ствари саму концепцију социолошког формализма као засебне и кохерентне социолошке традиције или оријентације.

емпиријских података у кумулативном развоју теорије знатно разликују у социологији и у другим развијенијим наукама (Willer and Webster 1970). То у суштини значи да узрок тренутно лошег стања социолошке теорије није то што социолози проучавају погрешне ствари, већ то што проучавају ствари на погрешан начин (Wallace 1983). Као резултат неспоразума о циљевима емпиријске науке, велики број социолога жртвује развој теорије у корист некумулативног емпиризма који не постоји ни у једној другој развијеној науци или развија *ad hoc* теорије које накнадно објашњавају постојеће податке (Boudon 1972).

Водеће формалне социолошке теорије данашњице су шире у дометима својих анализа, боље конструисане и пажљивије тестиране него икада раније. Није неуобичајено да се у литератури наиђе на закључак да математика може да помогне социологији, али проблем је што се пука квантификација и формализација често прихватају без резерве и/или имплицитно. У сваком случају, јасно је да математички модели могу да помогну теоријским објашњењима у друштвеним наукама (Abell 2000; Berger 2000; Fararo 2000; Heise 2000; Jasso 2000; Land 1981; Skvoretz 2000; White 1997, 2000). Такође, на основу истраживања из домена методологије конструкције теорије можемо да закључимо да би развој социолошке теорије био (или да јесте) побољшан уколико би се формално извукли теоријски принципи из општег дискурса и када би се они формулисали унутар онога што се претпоставља да је услов успешних теорија (Wallace 1971; Freese 1980).

Све ово указује на чињеницу да је у социологији разликовање између употребе математике за моделирање и математичке формализације често нејасно, зато што је већина модела развијена како би се побољшала емпиријска адекватност, а не како би се дошло до рафинирања домета теорије (Turner 1985).³ Упркос томе, један од најзначајнијих развоја након Другог светског рата,

³ Студентима социологије се обично на баналан начин објашњава како је Мертонова (Merton 1968) теорија средњег домета (код нас погрешно преводена као "теорија средњег обима") "права мера" између пуког емпиризма и апстрактних теорија, односно да представља решење загонетке конструкције теорије у социологији. Међутим, не постоје критеријуми на основу којих би се нека теорија недвосмислено окарактерисала као теорија средњег домета. Дакле, у социологији није толики проблем домет теорије, колико њихова логичка структура, тако да је пре доминација *ad hoc* теорија у социологији одговорна за слабу повезаност између теорије и емпиријских истраживања него домет. Теорије средњег домета покушавају да објасне читаву класу феномена (нпр. делинквенцију, револуције, индустријализацију итд.), тако да су шире од емпиријских генерализација. Ипак, њихов циљ је да се ограниче само на једну класу емпиријских догађаја и зато пропозиције теорија средњег домета нису корисне приликом изградње теорије, јер су исувише испуњене емпиријским садржајем који се претежно не односи на основна, трајна и генеричка обележја социјалног света. Такође, због константне жеље за тестирањем пропозиција код њих не расте ниво апстракције, односно остају веома блиске емпиријским генерализацијама.

макар у америчкој социологији, јесте раст систематско-формалних теорија и квантитативних метода за емпиријска истраживања, односно формализација теорије и метода.

Ако је традиција социолошког истраживања оријентисана ка откривању закона и ако има тенденцију да формализује своју теорију или метод, вероватније је да ће довести до настанка концентрисаних истраживачких програма. Традиције истраживања које су повезане са таквим програмима стичу дугорочну компетитивну предност у односу на традиције које генеришу само широке оквире учености. То је због тога што је вероватније да ће концентрисана истраживања довести до кумулативних резултата. [Freese 1981: 345]

У до сада наведеним публикацијама могу се наћи разна (иако најчешће слична) обележја формалних теорија и још увек не постоји јединствена идеја о томе како би формална теорија требало да изгледа. Међутим, на најопштијем нивоу може се рећи да се социолошка анализа састоји од три врсте активности (Jasso 2001): (1) развијања оквира, (2) конструисања теорије, (3) спровођења емпиријског рада. Овом приликом, најзанимљивије су прва активност и подела формалних теорија, јер се о друге две пуно писало.

Формалне теорије могу да се поделе на дедуктивне и хијерархијске (иако постоје и хибридне), с тим што се под термином "теорија" најчешће подразумевају оне дедуктивне, а обе имају дводелну структуру.⁴ Први део садржи постулате теорије, а други предикције (ако се ради о дедуктивној) или конструисане пропозиције (ако се ради о хијерархијској).⁵ То значи да се теорија процењује на два начина – прво се процењује преко теоријских критеријума, а оне које "преживе" затим се процењују преко емпиријских тестова њихових предикција. Теоријски

⁴ Овако конципирана, формална теорија је веома слична аналитичком теоретисању (Turner 1987).

⁵ Дедуктивна теорија своје порекло води директно од Њутна. У њој су претпоставке јасно изнесене, тестабилне импликације су дедуковане из претпоставки, а корисност и валидност претпоставки успостављене су тестирањем импликација. Дакле, у овој врсти теорије постоје две врсте пропозиција – оне које су у скупу претпоставки и оне које су у скупу предикција, а однос између њих је дедуктиван.

У хијерархијској теорији претпоставке су јасно изнесене, а тестабилне пропозиције су конструисане повезивањем онога што се може посматрати уз помоћ претпоставки. Ту постоје две врсте пропозиција – пропозиције о скупу претпоставки и конструисане тестабилне пропозиције. То значи да обе теорије експлицитно износе које су им пропозиције и која је тачна природа односа између пропозиција и обе имају бипартићну структуру и почињу претпоставкама. Међутим, док се у дедуктивној теорији искази другог дела дедукују из исказа првог дела, у хијерархијској теорији се искази другог дела конструирају на донекле *ad hoc* начин.

критеријуми су релативно једноставни: (1) постулати треба да буду међусобно логички конзистентни, (2) треба да постоји што мање постулата и што више предикција, (3) предикције треба да буду нове, односно предикције за феномене или односе који још увек нису уочени (Jasso 2001). Наравно, теорија може да задовољи све ове критеријуме, а да и даље буде погрешна, тако да коначну реч имају емпиријски докази (о овим проблемима се такође доста писало у филозофији науке – види нпр. Popper 1935/2002, 1963).⁶

Оквир је тај помоћу којег се прикупљају централна питања неког поља и стварају градитељски блокови преко којих им се прилази. Он је са теоријама повезан зато што теорије нуде одговоре на питања која оквир поставља и зато што неки градитељски блокови у оквиру постају претпоставке теорија (неки такође постају и предикције теорија). Наиме, у оквиру социолози постављају главна питања о пољу или неком специфичном проблему и развијају поменуте градитељске блокове који ће бити коришћени у теоријском и емпиријском раду. Теоријска анализа почиње претпоставком, а емпиријска тестабилном пропозицијом и обично се запоставља(ла) чињеница да су претпоставка и тестабилне пропозиције морале однекуд да потекну, а то је оквир. У дедуктивној теорији, теорија даје импликације које постају тестабилне пропозиције, међутим, увек постоје неке пропозиције које не потичу од теорије, односно, увек постоје нека индуктивна истраживања, а она потичу од оквира (Jasso 2001).

Закључак који се намеће након прегледа варијетета концепција формалних теорија, јесте да су формалне теорије унапредиле стање социолошког знања и да поседују интегративни потенцијал (Berger 2000; Berger *et al.* 2005; Fararo 2000; Land 1971; Wallace 1983). Иако социологија нема класично схваћене парадигме (Kuhn 1962/1970), то не значи да се не могу наћи заједничке претпоставке теоријских приступа који су пронаучно оријентисани (Turner 1987): (1) постоји спољашњи универзум и он не зависи од тога како га ми концептуализујемо, (2) он поседује одређена "ванвременска, универзална и инваријантна обележја" (Turner 1987: 156), а (3) циљ социолошке теорије јесте да "изолује ова генеричка обележја и да разуме њихово деловање" (Turner 1987: 156).⁷ На основу свега поменутог,

⁶ Често добра теорија садржи још нека обележја – интуитивне и контраинтуитивне предикције. Те предикције тичу се свих нивоа анализе, представљају основу за мерење и нуде оквир за интерпретацију ретких или непоновљивих догађаја.

⁷ Посебно је занимљив однос формализације и постмодерне теорије. Алан и Тарнер (Allan and Turner 2000) инсистирају на томе да велики број проблема којима се бави постмодерна теорија припада модернистичким теоријама, без обзира на то што континуитет са класичном теоријом можда није одмах и лако уочљив. То не значи да не постоје дубље разлике (види нпр. Škotić 2010), али суштина је у томе да чак и постмодерна теорија може да се транслира у "формалне пропозиције које могу да руководе развојем емпиријских хипотеза" (Allan and Turner 2000: 383). Када се то учини, постаје јасно да се "упркос новом вокабулару и епистемологији, концепти и процеси који се могу

јасно је да формална и аналитичка теорија имају своје корене у Контовој номолошкој оријентацији позитивизма, који се неретко погрешно схвата као сирови емпиризам (Comte 1830-42/1896).

Вероватно најпознатије новије формалне социолошке теорије потичу из традиције друштвене размене и социјалних мрежа, иако оне нису једине формал(изова)не теорије у социологији (види Škorić i Kišjuhás 2011a) – Хомансова теорија (Homans 1961/1974; Simon 1952) и Емерсонова теорија о моћи и зависности (нпр. Cook and Emerson 1978). Од новијих, посебно су занимљиве Колинсова конфликтна теорија (Collins 1975), Тарнерова теорија о институцијама и социјалној еволуцији (Turner 2003) и Вилерова елементарна теорија (нпр. Willer and Emanuelson 2006). Међутим, предмет овог рада је формална теорија Доналда Блека, коју он назива чистом социологијом, а која је заснована на социјалној геометрији.⁸

2. Социологија понашања друштвеног живота

Доналд Блек је аутор који је од почетка каријере био заинтересован за развијање нове врсте социолошке теорије, а не само теорије из социологије права, по чему је свакако најпознатији. За њега, право је било само емпиријски феномен на који је усредсредило своју пажњу, док је заправо био посвећен развоју врсте социологије која (до тада) није постојала. На њега највише утиче идеја о томе да социологија може и треба да постоји без психологије, због чега развија такозвану чисту социологију. Према његовим речима, још од студентских дана интересовао се за разлику између социологије и психологије, а био је разочаран јер су социолошке теорије на које је наилазио биле исувише психолошке (Black 2002a). С тим у вези, својим карактеристично неконвенционалним стилем, Блек ће написати и следеће:

Дошао сам у социологију и схватио сам да је шарада. Њен предмет није био друштвени живот, већ само људи. Особа је била центар друштвеног универзума. Међутим, друштвени живот се не окреће око људи. Они не владају друштвом и никада нису владали њиме. Социологија је говорила другачије и незамислива револуција била је неизбежна. Особа је морала да буде свргнута. Само је друштвени

наћи у постмодерној теорији такође налазе у класичној модернистичкој традицији" (Allan and Turner 2000: 383), иако постмодерна теорија ову традицију проширује на разне начине. И коначно, та теорија има чврсту емпиријску позадину, али многе основне поставке нису (очигледно) плаузибилне, што значи да их треба тестирати.

⁸ Колико год ауторима Блекова теорија била занимљива, не треба претпоставити да се са њом слажу, а највећа и најопштија критика која му се може упутити јесте изостављање психолошке компоненте (људског) понашања, односно "убијање особе" (види нпр. Škorić 2009, 2011 за демонстрацију значаја психологије и биологије за социологију).

живот могао да преживи. И сада признајем кривицу за злочин чисте социологије: убио сам особу.

Не тражим да ми се опрости. Мој злочин није против особе, међутим, није ни против имовине. Мој злочин је епистемолошки – против стварности. Мој једини изговор јесте да сам веровао социолозима. Веровао сам мојим учитељима. Рекли су да социологија треба да буде наука о друштвеном животу. Нико није схватио какву деструкцију ће то захтевати.

Али чекајте.

И ја сам био особа. И ја сам такође изгубио своје место. Епистемолошки речено, ја сам убио себе. Шта се онда десило мени? Где сам отишао? Ко сам ја?

Ја сам друштвени живот: ја зовем полицију и ја сам закон. Ја наносим бол и ја сам насиље. Ја певам и ја сам музика. Ја се молим и ја сам бог. Ја пишем ове речи и ја сам социологија. Ја се повинујем законима друштвеног живота и ја сам већи од самог себе. [Black 1995: 870]⁹

Диркем је тврдио да је социологија посебна наука која се бави друштвеним чињеницама (нпр. Durkheim 1895/1982), али Блек сматра да је и он исувише "психологизирао", тако да за себе често тврди да је већи диркемовац од Диркема (нпр. Black 1995: 850). Пошто су га од почетка каријере занимали девијантно понашање и друштвена контрола, своју чисту теорију прво је применио на ове теме, што је изазвало бројне контроверзе међу социолозима.

По његовом мишљењу, већина социолога користи веома уски концепт психологије и константно се бави менталним стањима попут људских осећања, перцепција, ставова и мотива. Из тих разлога, објашњење људског понашања увек имплицитно или експлицитно почива на овим менталним стањима до одређеног нивоа, због чега се Блек запитао како је могуће објаснити људско понашање у потпуности без психологије? Ако је могуће имати психологију без биологије, зар не можемо имати социологију без психологије?¹⁰

⁹ Интересантно је и да се Блек осврнуо на сопствени стил писања, односно на критике према којима се његови радови описују естетским критеријумима, тј. као уметност. Један колега му је рекао: "Прочитао сам твоју песму", реферишући ка његовој књизи *Понашање људска* (Black 1976), на шта Блек одговара: "Ове реакције игноришу кључно питање: да ли су моје формулације тачне или погрешне. Чак и ако је лепота истина, научна истина мора бити демонстрирана тестирањем чињеница. Лепота није довољна. Ако је мој рад уметност, он није само уметност. Моје песме су тестабилне" (Black 1995: 841).

¹⁰ Није спорно да одређени делови психологије могу да постоје и развијају се независно од биологије, али то не може да важи за психологију као науку, којој је биологија антидисциплина (Wilson 1990; Barkow *et al.* 1992). Исто се може рећи и за однос социологије и психологије, да у обе науке постоје области које су у мањој или већој мери аутономне, али то не значи да социологија треба да трага за теоријама које немају психолошку основу (Škorić i Kišjuhas 2011b).

Предмет чисте социологије, дакле, није људско понашање у уобичајеном смислу, нити је то понашање индивидуе или групе индивидуа, већ је у питању нови предмет у историји науке (како то Блек наглашава) – *понашање друштвеног живота* (Black 2000a: 347). Зато чиста социологија "нарушава здрав разум", јер уклања људе из људског понашања и елиминира оно што је било централно за социологију, а то су људи. На тај начин обрће се смер људске акције, јер се акција особе или групе реконцептуализује као друштвени ентитет, попут права, науке или уметности, односно друштвена акција постаје истински друштвена. Друштвени живот попут права или науке нема сопствену психологију, јер нема ума, мисли или субјективности и на тај начин психологија у потпуности нестаје из социологије. Слично томе, чиста социологија права не само што игнорише психологију, већ игнорише и људе као такве, и бави се једино понашањем права. Уколико би предмет социологије заиста постао друштвени живот и његово понашање, а не понашање људи, социологија би коначно могла да постане оно што је одувек тврдила да јесте – дистинктивна наука са сопственим предметом. Уз то, Блек истиче да овај развој не долази лако и да захтева научну револуцију коју већина социолога презире и који би јој се отворено и снажно супротставили (Black 1995).

Овакав приступ проблематици (не)кумулятивности теорије и социологије почива на тврдњи да је историја науке делом и историја револуција, тако да Блек наводи како је период пре неке научне револуције класично доба одређене науке (нпр. класична физика је физика пре теорије релативитета и квантне теорије), што значи да револуција темељно мења науку и да класична наука застарева (Black 2000a). Социологија никад није доживела револуцију, тако да се под класичном социологијом подразумева само рана социологија, али она никад не бива ни превазиђена ни напуштена. Ситуација је чак супротна – модерни социолози се слажу да су основе социологије поставили управо класични социолози, тако да је класична социологија (још увек) модел саме социологије (Alexander 1987). Штавише, Блек класичну концепцију друштвене стварности види као у великој мери психолошку (домен субјективности), класичну логику објашњења као у великој мери телеолошку (где се говори о средствима и циљевима), а класични предмет изучавања у највећем броју случајева била је особа (укључујући и више особа или групе). Такође, социјална акција се од стране социолога схватала најчешће као индивидуална акција (нпр. Weber 1968/1978; Homans 1961/1974).

Идеја је за Блека изјава о природи стварности и свака идеја има друштвену структуру (мултидимензионалну локацију у друштвеном простору) која је спознатљива на основу карактеристика свог (1) извора, (2) публике и (3) предмета (Black 2000a: 348). Извор идеје је њен агенс, публика је било ко на кога је идеја усмерена, а предмет је било шта што она описује или објашњава. Извор и публика

могу бити мање или више интимни са предметом (релациона дистанца), културно различити (културна дистанца) или се могу бавити различитим активностима (функционална дистанца).¹¹ Извор је релационо близу предмету када неко прича о супружнику, пријатељу или себи, док је прича о странцу сасвим другачија, јер је он више удаљен. Релациона блискост публике предмету је варијабилна на сличан начин, с тим што је битно истаћи да предмет може да буде и човек и не-човек, жив, нежив, физички свет, људска креација, бог итд.

Наука је ствар степена научности која расте са њеном тестабилношћу, општошћу, валидношћу и оригиналношћу. Међутим, за Блека је веома важна и социјална локација субјекта – научност је криволинијска функција социјалне дистанце од предмета (Black 2000a: 352). Веома блиски и веома далеки предмети "привлаче" мање научности, и у том смислу Блек мисли да је научност модерне социологије опала у односу на научност класичне.¹² Класични социолози су правили компарације међу друштвима (и кроз историју), док касније социологе највише занимају сопствена друштва. Другим речима, предмети социологије су међу најближима у науци, јер већина социолога изучава понашање људи у сопственом друштву. Предмети физичких наука: честице, планете, галаксије итд. су веома удаљени од научника који их изучавају, али и довољно видљиви да би обезбедили висок степен научности (ова теза је слична Вајтовој; види White 1949). Тако је, на пример, социологија знања једна од најмање научних поља социологије, јер је сама наука постала један од последњих предмета који су се изучавали научно (види Škorić 2010). Зато социологија социологије тешко да уопште и постоји, и у том смислу, социологија физичких и биолошких наука више је научна него социологија друштвених наука.¹³

¹¹ Када је реч о социјалној локацији субјекта, корисно је упутити на идеје о релативизму дистанце Бернарда Вилијамса (Williams 1985/2011). За њега, етичке процене су прикладне једино у стварним сукобима, а не у ситуацијама где дивергентни ставови нису реалност. На пример, не можемо адекватно проценити моралност средњовековних самураја или племенског поглавице из бронзаног доба, због чега треба бити умерен у коментарима о другим просторно и временски удаљеним друштвима. Другим речима, неопходно је препознати да се други налазе на различитим удаљеностима од нас и самим тим препознати да ли је сукоб нашег погледа на свет реалан или концептуалан (Williams 1985/2011: 178). Уколико је овај сукоб концептуалне природе, Вилијамс позива на својеврсни етички релативизам који назива релативизмом дистанце. О овоме говори и идеја о (моралном) презентизму (види Škorić 2010).

¹² Ова констатација се не поклапа са раније поменутиим Будоновим (Boudon 1972) тврдњама да су данашње социолошке (формалне) теорије научније од класичних. Међутим, овде постоји противречност само ако се не направи разлика између научних и антинаучних социолошких теорија (види Škorić 2010), јер антинаучних социологија и социолога има више од оних који социологију виде као науку. Ако се посматра социологија као целина, онда се и Блеков став може прихватити.

¹³ Најпознатија социологија социологије као закључак има став да социологија ипак може да буде објективна наука (Friedrichs 1970/1972).

Дакле, Блек нуди сопствену теорију научности, која спецификује друштвене локације које су посебно привлачне за научну теорију – предмети који нису ни превише близу, ни превише далеко. Она имплицира неколико правила теоријског метода, односно социолошка правила која повећавају шансе да се буде успешан. Он их назива заповестима (Black 2000a: 361):

(1) *Найусџи дом*: пронађи предмете у другим временима и на другим местима.

(2) *Буди номад*: крећи се од теме до теме.

(3) *Буди ипаразит*: преживљавај на основу истраживања других.

(4) *Избећавај интимности*: немој превише да се приближиш свом предмету.

(5) *Избећавај људе*: изучавај друштвени живот.

Блек тврди да су теоријски социолози били неуспешни у стварању теорије која задовољава стандарде научности, док за сопствени рад истиче да је лако проверљив конкретним чињеницама, како веома општим, тако и веома простим, због чега нескромно своју чисту социологију назива "можда најнаучнијом социологијом која је икада написана" (Black 2002a: 104). Он наводи и да годинама није могао да разуме зашто је толико много социолога ненаучно оријентисано, тј. зашто су толико идеолошки и хуманистички оријентисани, односно "зашто довека лутају мочварама људске субјективности које не нуде научни излаз?" (Black 2002a: 104). Одговор који он даје на то питање јесте: "Лоша геометрија", односно чињеница да највећи део социологије има ненаучну локацију у друштвеном простору – она је или преблизу или предалеко од предмета свог изучавања.

На пример, Блек наводи Парсонса и Лумана, као теоретичаре који су били исувише удаљени или предалеко од предмета који су изучавали – то јест, били су довољно удаљени од предмета да би били теоријски настројени, али исувише удаљени да би достигли висок ниво научности и зато су произвели само опште концепте и класификације, а не тестабилне формулације које би биле од користи истраживачима (Parsons 1951; Luhmann 1984/1995). На другој страни, социологија је ненаучна и зато што су предмети њеног изучавања преблизу или "домаћи", тј. лоцирани у друштву и времену самог истраживача. Већина америчких социолога изучава само мали део, односно обим људског понашања у модерној Америци, због чега је њихову дисциплину боље назвати "америкологијом", а не социологијом. Слично раде и социолози из других земаља, стварајући својеврсне "канадологије, мексикологије, франкологије, јапанологије или шта већ" (Black 2000b: 707).¹⁴ С тим у вези, чиста социологија је научнија зато што је њена

¹⁴ У складу са овим Блековим запажањима, може се говорити и о србијологији и/или србологији, као о инсистирању на темама о Србији и/или Србима у социологији домаћих аутора. Наравно, оно не мора нужно да буде псеудонаучно и идеолошки искривљено, али то често јесте случај.

локација научнија, односно њен предмет је удаљенији – лоциран широм света и дуж историје, тј. у питању су социјални ентитети, а не људи.

Као неког ко је психолошки, телеолошки и индивидуалистички настројен, Блек пре свих види Вебера (Weber 1968/1978). С друге стране, Диркем је инсистирао на томе да је социологија другачија од психологије, али и даље је говорио о субјективности и индивидуи која жели да оствари циљеве (Durkheim 1895/1982). Међутим, он психологизира скоро сваку тему о којој пише, чак и друштво, када говори о томе да је оно синтеза људских свести, те је у овом светлу (чак) и Диркем представник психологизма. Блек посебно у (хронолошки) модерној социологији и даље види психолошку концепцију друштвене стварности која се налази и код класика, као и телеолошку стратегију објашњења, док је индивидуа и даље у центру друштвеног живота. Због тога класична социологија никад није застарела и да се данас објаве нека најпознатија социолошка дела из класичног периода сматрала би се великим доприносима (што није случај са природним наукама; види McMullin 1994).

Тако посматрана, социологија и није пуно другачија од психологије, а поставља се питање и њене научности, јер је њен велики део идеолошки, у смислу критике модерног друштва, као и хуманистички, јер се нуде интерпретације и аргументи, а не предикције и објашњења (Black 2000a). За разлику од такве визије, Блек је био професионални социолог који није желео да буде "спасилац света или политички саветник" (Tucker 2002: 662). Чак и ако је социологија експланаторна, она је претежно телеолошка, јер објашњава понашање људи преко средстава и циљева (претпоставља циљеве или импутира циљеве, потребе, вредности, интересе, а затим објашњава људско понашање као средство које служи задовољењу или остварењу тих циљева). Блек напомиње да телеологија има лошу репутацију у социологији, али *само када* се примењује на друштво као целину (најпознатија је Марксова теорија о неизбежности комунизма; Marx and Engels 1848/1948). У том смислу, он телеологију назива суперпарадигмом социологије и сматра је лошом науком – то што важи за друштво као целину, важи и за индивидуу, јер циљ или сврха људског понашања не могу да се посматрају и нису (увек) сазнатљиви.

Нажалост, то није једина препрека социологији као науци, јер велики проблем постоји и у чињеници да су истраживања често независна од теорије, а теорија је независна од истраживања. Поред тога, велики број теорија није могуће проверити или подвргнути оповргавању и највећи број социолога изучава не само своје друштво, већ и свој део друштва (жене често истражују жене, афроамериканци афроамериканце и слично). Зато је највећи број истраживања практичан и идеолошки, а највећи број расправа о теорији само је дискутовање о другим теоретичарима, односно разјашњење или елаборација прошлих идеја (Saltzman Chafetz 1993). Велики број социолога верује да социологија никад неће

достигли највише научне стандарде, док многи чак и одбацују научне стандарде, тако да је њихова социологија још мање научна од класичне. На крају, може се рећи да Блек истиче четири велике социолошке грешке и ефикасно демонстрира могућност њиховог превазилажења: (1) немогуће је имати научну теорију људског друштвеног живота, (2) немогуће је имати вредносно неутралну социологију, (3) немогуће је имати у потпуности социјално објашњење људског понашања и (4) немогуће је имати успешну социолошку теорију која се не бави циљевима или последицама људског понашања (Baumgartner 2002). Због свега наведеног, он је разочаран у психолошку, телеолошку и идеолошку природу социологије и себе назива социолошким фундаменталистом који је осмислио чисту социологију као нову социологију која има нову теоријску логику.

Блек чисту социологију види као радикалну социологију, која предвиђа и објашњава понашање друштвеног живота, попут понашања права и других облика друштвене контроле, понашање науке и других идеја, понашање бога и других бића. Чиста социологија то чини преко геометрије друштвеног живота – његове мултидимензионалне локације и правца у друштвеном простору. Зато је чиста социологија геометријска социологија (Black 2002b: 669), јер садржи формулације које предвиђају и објашњавају квантитет и стил неког феномена геометријом сваког случаја. Она је "чиста" због потпуног одсуства претпоставки или импликација о људском уму или људским бићима, због чега Блек тврди да враћа социјално његовом правом власнику – социологији (Black 1995: 850).

Чиста социологија није класична социологија, јер нуди нову концепцију стварности и нову стратегију објашњења, тако да Блек напомиње како она одговара на питања која класични социолози нису постављали и решава кризу за коју ни модерна ни класична социологија нису схватиле да постоји, а та криза рефлектује се у томе што социологија није заправо социолошка. Он критикује чињеницу да се студентима социологије прича како је социологија наука о друштвеном животу, како се разликује од психологије, јер није психологистичка, како се разликује од хуманизма и идеологије због своје научности, како треба читати класике и слично, док је он не види као пуно другачију од психологије, нити је сматра у толикој мери научном. Њему смета то што се социологија бави људском субјективношћу и што људско понашање често објашњава преко психолошког утицаја друштвеног окружења, где су мотивације и значења од највећег значаја.

3. Чиста социологија и социјална геометрија права, насиља и хомосексуалности

Блек инсистира на томе да чиста социологија представља парадигму, попут теорије рационалног избора, конфликтне теорије или функционализма, односно да се ради о стратегији за објашњење људског понашања. Као таква, она представља

алтернативу индивидуалистичким и социјално-психолошким теоријама, а развијена је првенствено како би објаснила варијације у правном понашању. Након тога, користила се за објашњење тероризма, геноцида, линчовања, науке, уметности, религије итд. (види Black 1995). Споменуто је да чиста социологија објашњава друштвени живот преко социјалне геометрије, а друштвени живот се односи на било коју инстанцу људског понашања, док се социјална геометрија понашања, која се обично зове друштвеном структуром, односи на социјалне карактеристике оних који су у то понашање укључени – на пример, степен прошлих интеракција или степен њиховог богатства. Зато се може рећи да је у извесном смислу та идеја настала у диркемовској традицији, јер се наглашава социјално објашњење индивидуалног понашања. У супротности са поменутиим психологизмом и телеологијом, чиста социологија реконцептуализује људско понашање као социјалан живот – нешто што не постоји у уму није објашњиво циљевима акција, односно оно је супраиндивидуално.

Велика снага овог теоријског програма истовремено је и његова највећа слабост – у питању су управо мотивационе и социјално-психолошке диспозиције актера док се понашају. Такође, социологе често занимају и посреднички механизми који повезују структуралне особености друштвеног система са обрасцима понашања и зато су Блекове пропозиције често исувише опште и исувише макро за истраживаче и теоретичаре криминалитета, девијантности и права. Постоје и аутори који истичу да чиста социологија није геометрија у стварном смислу те речи, јер удаљености о којима се говори ипак нису (једино) метри и километри, због чега не могу бити строго квантификоване, те и његову геометрију сматрају метафором (Michalski 2008).

Блек верује да чиста социологија објашњава многе познате чињенице, али исто тако (што је неубичајено за схватање социолошке теорије) и да врши предвиђања о непознатим чињеницама. Међу та открића набраја, пре свега, правни релативитет. Дакле, у његовој књизи *Понашање људа* (Black 1976) садржано је (по његовом мишљењу) велико откриће – геометријски релативитет права. То значи да право варира од случаја до случаја, да то чини по принципима социјалне геометрије случајева, а у питању су релациона локација и вертикални смер, у складу са познатим принципима у свим друштвима и временима. Зато ово откриће Блек назива шокантним. Једнакост пред законом, као концепција права која се изучава на правним факултетима, за њега је мит, односно фикција која не постоји. Право је ситуационо, а не универзално, док откриће феномена социјалне релативности права сматра најважнијим открићем у разумевању права у историји правне мисли. Резултати Блекових претпоставки често су узнемирујући, пошто нпр. квалитети попут кривице и невиности, моралности или покварености, чак и успеха или неуспеха, које повезујемо са карактеристикама индивидуа, за њега

представљају пуке одлике друштвене локације. Другим речима, већа вероватноћа да сиромашни људи буду ухапшени и смештени у затворе није резултат њиховог понашања, већ маргиналне социјалне локације коју заузимају (Horwitz 2002). У социологији права, понашање индивидуа и група као што су полицајци, адвокати, судије, тужиоци, порота и влада постају понашање права, форма друштвеног живота која варира по мерљивим варијаблама квантитета и квалитета (Tucker 2002).

Концептуални скок од понашања људи ка понашању друштвеног живота мења идентитет свега што се обично посматра антропоцентрички, односно са становишта особе (нпр. предмет социологије права постаје само понашање права, позивање полиције је повећање права, односно кретање права у конфликт итд.). Блекова социјална геометрија почива на идеји о вишеструким димензијама друштвеног простора: хоризонталној (нпр. степен интимности и интеграције), вертикалној (неједнакост), корпоративној (ангажованост група), културној (нпр. језик и религија) и нормативној (друштвена контрола) (Black 2004). Из тога следи да мултидимензионална локација и правац друштвеног живота може да предвиди и објасни друштвено понашање. На пример, конфликти са удаљенијим субјектима (нпр. странцима) задобијају "више" права и казни, док ће идеје о удаљенијим субјектима (нпр. не-људима) бити научније и успешније, што је речено.

Чиста социологија права се не позива на психологију, а у погледу телеологије је правно понашање се не објашњава као средство за остварење циља, вредности или интереса. Блек је покушао да створи општу теорију права која би могла да се примени на све правне конфликти, све стадијуме правног процеса и на сва друштва и времена, а желео је и да објасни како и када право улази у сваки конфликт. Под правом он подразумева владину (или државну) друштвену контролу девијантног понашања, док теорија о правном релативитету говори о томе да нешто за шта се увек сматрало да је константа, а то је право, заправо јесте варијабилно. То значи да је право ситуационо, а не универзално – различити случајеви имају различито право и различити људи имају различито право, односно, само случајеви са истом социјалном локацијом и смером имају исто право. Из тога следи закључак да је правда геометријска, што се разликује од претходних концепција правних мислилаца – право постаје дискриминаторно, јер се повинује социолошким принципима.

По Блековом мишљењу, када говоримо о индивидуама, групама или друштвима, можемо да говоримо о квантитету и понашању стратификације, културе итд., која је присутна и може се посматрати у било које време и на било ком месту. Слично томе, у зависности од простора и времена можемо да говоримо о "мање" или "више" стратификације, културе итд. Из тога следи да, на пример, нека друштва имају више културе него друга, неке групе или индивидуе више него неке

друге итд. и да је зато могуће бројати све врсте културе и поредити их, а то важи и за право и све остале што се понаша. Блеков закључак је да квантитет права детерминишу: (1) квантитети стратификације, три морфолошке варијабле: (2) диференцијација, (3) релациона дистанца и (4) интеграција, (5) култура, (6) организација и (7) друштвена контрола (Black 2000a; 2000b; види и Black 1976).

Може се тврдити и да свака од ових димензија баштини или води порекло од једне велике социолошке традиције (Horwitz 2002): стратификација од Маркса (Marx 1867/1976), три морфолошке димензије од Диркема (Durkheim 1893/1984) и Зимела (Simmel 1908/2009), култура (симболички елемент) од Парсонса (Parsons 1951) и Сорокина (Sorokin 1957/2002), организација (корпоративни елемент) од Вебера (Weber 1947), а друштвена контрола од Роса (Ross 1896-1901) и Самнера (Sumner 1906).¹⁵ Интересантно је и да су наведене димензије биле употребљене као емпиријски тестиране варијабле у не-западном контексту (на Тајвану), где су нека Блекова теоријска очекивања потврђена, а нека нису (Кво, Cuvelier, Sheu and Chang 2011).

Као квантитативне димензије, већина ових предиктора може да се користи ради лоцирања смерова у којима иду прекршаји и у којима право реагује. Ако дође до девијантног чина од стране ниже рангиране индивидуе који је усмерен ка више рангираној жртви, смер девијантности је нагоре, а право на које се жртве позивају реагује надоле. Пошто право директно варира са стратификацијом, оно које је усмерено надоле је веће него право усмерено нагоре. Исто важи и за хоризонтални, радикални смер ка или од центра друштва. С обзиром на то да право директно варира и са интеграцијом, центрифугално право је веће/јаче него центрипетално. Слично томе, право је веће ако се крећемо ка периферији, где постоји мање конвенционалности, организације и уважавања (које се дефинише количином друштвене контроле којој је неко подложен – што је озбиљнија контрола, то је мање уважавање).

Блек такође користи дистанцу или удаљеност по којој се дешавају преступи, а право реагује као предиктор квантитета права – што је већа разлика у богатству (вертикална дистанца) између богате жртве и сиромашног прекршиоца, то је већа количина права која се јавља. Другим речима, виши статус привлачи више права, а статусни односи усмерени надоле привлаче више права него статусни односи нагоре. Такође, што је већа релациона дистанца између страна, привлачи се више права, а што је мања, мање права се и привлачи. Истовремено, право усмерено надоле варира директно са вертикалном дистанцом, а право усмерено нагоре варира обрнуто са вертикалном дистанцом. Тарнер је ове тврдње преформулисао

¹⁵ Рос је 1901. године објавио књигу *Друштвена контрола*, а у *Америчком журналу за социологију* је између 1896. и 1901. написао 20 радова са тим називом. Први од њих био је Ross 1896.

у став да квантитет права евидентног међу члановима друштва представља позитивну функцију степена стратификације и укупне количине расподеле богатства међу члановима друштва, те да виши друштвени положај гарантује бољи приступ праву (Turner 2002). Сличне пропозиције примењују се на интеграцију, културу, организацију и уваженост. Примери вертикалне дистанце су следећи: (а) смртна казна се најчешће јавља када је жртва белац, а убица црнац, а најређе ако је обрнут случај, (б) између ових екстрема, када белац убије белца, вероватније је да следи смртна казна него кад црнац убије црнца. Блек ове чињенице не третира као проблем расних односа, већ трага за додатним доказима и теоријском генерализацијом – оштрија казна јавља се у случајевима у којима је жртва вишег статуса и где је разлика у статусу између жртве и починитеља највећа. Блеков закључак је да право представља криволинијску функцију релационе дистанце, што значи да најближи (нпр. међу члановима истог домаћинства) и најудаљенији (нпр. међу припадницима различитих друштава) случајеви привлаче најмање права. Уз то, када је реч о друштвеној стратификацији, односно разликама у друштвеном статусу у вези са пријављивањем злочина, одређене Блекове тврдње добијају и рецентну емпиријску потврду (Xie and Lauritsen 2012).

Интересантно је и да Блек позива на "десоцијализацију правде", спекулишући о могућности да се судије и пороте замене компјутерима. Он наводи да је на ову идеју дошао након размишљања о (скоро потпуном) одсуству неједнакости у спровођењу норми о паркирању. Запослени у паркинг службама скоро механички кажњавају сваки аутомобил чији власник није уплатио паркирање, зато што је у питању "социјално слепи" механизам (најчешће не постоји информација о социјалној локацији власника возила). Претпоставка је да би ако би сви случајеви делили ову карактеристику случајева паркирања (социјалну невидљивост) неједнакост пред законом нестала (Black 2002a).

Дакле, суштина ових аргумената је у тврдњи да структурална локација актера у хоризонталном простору и вертикална локација у систему стратификације утичу на врсту и количину права које је доступно актерима. Квантитет права се повећава како неформални механизми друштвене контроле опадају са растом и диференцијацијом популације, а како актери постају међусобно све удаљенији у великим и диференцираним системима право све више постаје мање релевантно, јер нема морфолошких веза међу актерима. Релациона дистанца и централност у мрежама у великим и диференцираним структурама утичу на квантитет и стил права које је доступно актерима лоцираним на различитим местима, јер централни актери имају на располагању више права од мање централних актера, а што су актери међусобно више удаљени то право постаје све више казниено, макар до тачке у којој су актери толико међусобно удаљени да право престаје да буде релевантно.

Блек је својом чистом социологијом покушао да дефинише и друштвени простор преко генеричких обележја (Black 1976, 1995): (1) вертикалног простора, (2) хоризонталног простора, (3) симболичког простора, (4) корпоративног (организацијског) простора, (5) нормативног простора и (6) статусног или позиционог простора. У суштини, он инсистира на томе да сва понашања варирају у односу на ове фундаменталне димензије друштвеног простора. Велика снага чисте социологије јесте у томе што повезује понашање да универзалним особеностима друштвених структура – нема позивања на мотивације и психолошке варијабле индивидуа, већ се генеришу чисто социолошка објашњења, што су наглашавали Диркем у *Правилима* и Зимел у својој формалној социологији (Durkheim 1895/1982; Simmel 1908/2009).

Свака реакција на девијантно понашање мења социјални простор, тако да је социјална контрола такође и кретање социјалног времена. Ни она се не одвија у социјалном вакууму, а зато што представља кретање у социјалном времену исто изазива конфликт. Зато је моралност кретање социјалног времена и она у чистој социологији није арбитарна, нити је ствар мишљења или емоције. Блек сматра да она поседује социјалну логику, односно да забрањује кретање социјалног времена – фундаментална норма је одржање облика социјалног простора, тако да је свако морално расуђивање заправо расуђивање о самом социјалном времену.

У својој најновијој књизи, *Морално време*, Блек не изучава само начине на које се конфликти решавају, већ и порекло самог конфликта (Black 2011). Тако идентификује узроке сукоба исправног и погрешног у људским односима и позива се на нови концепт – идеју кретања у социјалном времену, чиме проширује приступ чисте социологије. Он истиче како је конфликт свуда око нас, али поставља и питање зашто је он толико присутан, шта га изазива и зашто су неки конфликти гори од других? Најважнији део његовог одговора јесте време. Сви праве разлику између физичког времена (нпр. кретање Земље око Сунца) и биолошког времена (нпр. старење организама), али Блек уводи појам социјалног времена, које представља динамичку димензију друштвеног простора – друштвени простор континуирано флукуира, а свака флукуација је кретање социјалног времена.¹⁶ То значи да је фундаментални узрок конфликта кретање социјалног времена, а зато што је конфликт и сам кретање социјалног времена он обично изазива још више конфликта, док је социјално време морално време. Зато је сврха теорије о моралном времену научна – објашњење конфликта.

¹⁶ О социјалном времену су писали и Сорокин и Мертон (Sorokin and Merton 1937), тврдећи да се оно може квалитативно разликовати у складу са веровањима и обичајима неке групе.

Социјално време је, дакле, динамичка димензија социјалног простора који стално флукутира, а свака флукуација је кретање у социјалном времену које изазива сукобљавање доброг и лошег. Простор је геометрија стварности, а социјални простор је геометрија социјалне стварности и он је мултидимензионалан, са: (1) релационим, (2) вертикалним и (3) културним димензијама (Black 1995: 851). Свака димензија има своју геометрију која се мери сопственом врстом социјалне дистанце. Релациона дистанца је степен интимности (нпр. укљученост неке особе или групе у нечији живот), вертикална је степен неједнакости (нпр. разлика у богатству или ауторитету), а културна је степен диверзитета (нпр. разлика у религији или етничитету).

Блек тврди да социолошка теорија друштвене контроле може да предвиди и објасни како људи дефинишу и реагују на девијантно понашање (Black 1983). За њега, самопомоћ такође представља једну од врста друштвене контроле, односно један од начина управљања конфликтом. Под овим појмом подразумева се испољавање повређености путем унилатералне агресивности у виду насиља (нпр. крвне освете, линча), уништавања или одузимања имовине итд., односно остваривања својих права без прибегавања правним процедурама и ослањања на више, законске ауторитете. Обично се верује да је самопомоћ на Западу махом замењена правом током средњег века, те да је опстала пре свега у традиционалним друштвима која изучавају антрополози. Међутим, Блек тврди да је велики број понашања класификованих као криминал у модерним друштвима веома сличан овим традиционалним облицима друштвене контроле, те да их је могуће разумети као самопомоћ. С тим у вези, Блеково дело се показало као значајно и у криминологији, а не само социологији (Bernard 2002). Његова теорија права заправо се односи на читав универзум социјалне контроле, где је право само један од многих начина на који људи дефинишу и реагују на девијантно понашање (Tucker 2002).

Тако насиље у много чему подсећа на право, пошто су и насиље и право форме правде, њихова дистрибуција је веома прецизна, а често се понашају по сличним геометријским принципима. Многе димензије социјалне геометрије релевантне су за појаву и природу насиља – нпр. да ли прекршаји (а затим и одмазда) долазе одоздо или одозго, да ли се одвијају међу равноправним актерима, да ли их обавља индивидуа или група итд. Иако насиље делује као непредвидиви излив или необјашњива експлозија, оно се појављује "геометријском прецизношћу" (Black 2004). Непредвидиво је и необјашњиво само ако се за његовим пореклом трага у карактеристикама индивидуа (нпр. њиховим веровањима или емоцијама), односно у карактеристикама друштава, заједница и сличних колективитета (нпр. њиховим културним вредностима или степенима сиромаштва).

Блек инсистира на томе да насилне индивидуе и насилни колективитети *не постоје*, зато што ниједна индивидуа или колективитет нису насилни у свим окружењима и добима, а ни индивидуалистичке ни колективистичке теорије не могу прецизно предвидети и објаснити када се и како насиље појављује. Насиље се појављује када је социјална геометрија конфликта (или конфликтна структура) насилна и зато свака форма насиља има сопствену структуру, без обзира на то да ли је у питању структура шамара, структура двобоја, структура линча, структура геноцида итд., а структуре су те које "убијају и сакате", а не појединци или колективитети. На пример, може се говорити о геометрији убиства – када неко нпр. убије странца, релациона дистанца међу њима је већа него када убије пријатеља или рођака. Ако је убица нпр. незапослен или сиромашан члан породице, а убије богатог оца, тада ово убиство има и вертикалну димензију (Black 2002a). Све наведено имплицира велике могућности за употребу програма чисте социологије у општој теорији конфликта (Collins 2002), али чак и у областима којима се Блек није непосредно бавио, као што су нпр. социологија рада и организација или култура и уметност (види Tuckey 2002). Наиме, поједини радови указују на то да и карактер уметничких дела (у областима као што су музика и графички дизајн) варира у односу на социјалну локацију у друштвеној структури (види Cerulo 2002). Када је реч о примени Блекових идеја на културу, Тарнер ће навести да сложеније друштво генерише више културе, што ће иницирати већу конвенционалност међу актерима (Turner 2002).

У овом смислу, Блек се посебно бавио геометријом тероризма, тврдећи да је тероризам у свом чистом облику такође израз самопомоћи, односно један од начина управљања конфликтом (Black 2004). Његов програм чисте социологије тероризам објашњава на основу социјалне геометрије, односно преко мултидимензионалне локације и правца тероризма у друштвеном простору, а под "чистим обликом" тероризма подразумева самопомоћ организованих грађана који "пажљиво" наносе масовно насиље другим грађанима. Из наведених разлога, тероризам као облик друштвене контроле за њега припада истој групи феномена као и право, трач, остракизам, подсмеваше и други процеси који одређују и реагују на девијантно понашање.

С тим у вези, Блек тврди да се чисти тероризам појављује интерколективно и одоздо нагоре, дуж великих раздаљина у мултидимензионалном друштвеном простору. Идеална локација за посебно деструктивни тероризам је одмазда против моћне државе-нације од стране групе која је етнички (или на сличан начин) веома удаљена у друштвеном простору. Овај геометријски модел одговара свим различитим случајевима тероризма у 20. веку. На другој страни, тероризам се не дешава (или је редак и мање деструктиван) у ситуацијама где су конфликти инди-

видуалног, а не колективног типа, затим, тамо где су конфликти усмерени одозго надоле или међу социјално једнакима, као и тамо где су актери међусобно блиски у социјалном простору (нпр. припадници истог етницитета, друштва или заједнице).

На крају, и у вези са просторном димензијом Блекове чисте социологије, занимљиво је споменути његов рани рад о социјалној организацији хомосексуалности (Mileski and Black 1972). Његова теорија покушава да одгонетне наиндивидуалне принципе и механизме у складу са којима се дешавају разни друштвени догађаји, међу којима је и хомосексуално понашање. Блек напомиње да не постоји истинска теорија хомосексуалног понашања у друштвеним наукама и да постоје једино теорије о хомосексуалној мотивацији. Међутим, у складу са чистом социологијом, теорије о мотивацији нуде објашњење мотивације и ништа више од тога.

Из тих разлога, основно питање у вези са теоријом хомосексуалности гласи: шта друго осим одређеног психолошког стања мора постојати да би се хомосексуално понашање догодило, односно, који социјални механизми чине хомосексуално понашање могућим? Присуство одређених друштвених механизма омогућава појединцима да формирају хомосексуалне везе, а ови механизми се појављују на неједнак начин дуж друштвеног простора. Када су ти механизми доступни, стопа хомосексуалности ће бити висока, а без њих ће бити ниска. Механизми о којима говори Блек појављују се на два нивоа групног живота: (1) на нивоу заједнице (где механизме чине организоване територије) и (2) на нивоу сусрета лицем у лице (где механизме чине правила која регулишу остваривање сексуалних ситуација).

Правила која регулишу остваривање сексуалних ситуација (правила "приласка") представљају нормативне механизме, док организоване хомосексуалне територије чине део друштвене морфологије. Организоване територије и ситуациона правила олакшавају хомосексуално понашање и без њих, а хомосексуално понашање се појављује једино као мноштво изолованих случајева. Интересантно је и да одређене претпоставке ове теорије добијају и своју емпиријску потврду (Weinberg and Williams 1975; Lee 1979).

Блекова анализа упућује на важан закључак који се супротставља традиционалним и популарним идејама о порасту отуђења и распаду малог и интимног живота у заједници због ширења великих градова. Он тврди да порастом специјализације и диференцијације појединци више него икада пре могу ступати у интеракције са особама које имају слична интересовања и жеље. У диркемовском духу (Durkheim 1893/1984), он тврди да друштвена диференцијација ствара нову солидарност изграђену на сличностима, међу многобројним и међуповезаним "друштвеним колонијама". На овај начин, стварају се друштвене мреже

укорењене у сличним професијама, стиливима живота или поткултурама, рекреационим активностима, везама у суседству, етничким идентитетима, као и по сексуалним оријентацијама (Mileski and Black 1972).

4. Чиста социологија као научна формална теорија: оцена и критике

Данас се формална теорија најчешће примењује у подручјима као што су друштвене мреже и теорија рационалног избора (види нпр. Fararo 1989), али Блекова теорија је одличан пример домена на које се још она може применити. Такође, данас социолози могу да развију велики број "моћних" теорија, а стотине таквих социолога ради на проширењу већ постојећих формалних теорија, без обзира на то што је општи утисак другачији – да у академској социологији доминирају антинаучне струје (види Škorić 2010). Формална теорија је пре неколико деценија била готово непозната у социологији, данас се вероватно одвија њен најдинамичнији део, а у наредним годинама она може постати језгро саме социологије (Willer 1992, 1996).

Интересантно је и да своју чисту социологију Блек назива "најсоциолошкијом" социологијом или "радикално социолошком" дисциплином, која је у потпуности научна и у потпуности "незагађена" психологијом и другим наукама. Речено је да она игнорише претпоставке, тврдње или импликације о људском уму или о његовим садржајима, а исти је случај и са субјективношћу, осећањима, перцепцијама, ставовима итд. Телеологија је такође одсутна, јер нема концепција или објашњења људског понашања као средства за остваривање циља и нема претпоставки о томе да људи имају одређене сврхе или преференције, намере, мотиве, интересе или вредности или да групе имају одређене потребе, функције или циљеве. Блекова социологија је зимеловска, у смислу нагласка на формалној социологији у којој се динамика генеричких форми друштвених односа разуме преко апстрактних експланаторних тврдњи, али и диркемовска по свом социологизму или антипсихологизму (Turner 2002).

За Блека, понашање је варијабилни аспект стварности, што значи да се све понаша, било живо или не. То се односи и на социјални живот, који се такође понаша, тако да је могуће говорити о понашању уметности или идеја, музике, књижевности, медицине, науке итд. Другим речима, чиста социологија објашњава и предвиђа понашање друштвеног живота, попут понашања права и других облика друштвене контроле, понашање науке и других идеја, понашање бога и других натприродних бића итд. (Black 2002b). Та понашања се могу емпиријски посматрати, описати, квантификовати и класификовати и зато се сва људска друштва, групе и индивидуе у било ком времену и на било ком месту могу класификовати у складу са релативним "квантитетима" њихове стратификације,

морфологије (диференцијације), културе, организације и друштвене контроле које се понашају, што значи и да варирају. Овако посматрана, понашања су независна од мотива и значења индивидуалних субјеката и зато се ове варијабле могу квантификовати.

На крају се можемо сложити са Тарнеровим закључком, о томе шта је социологији потребно да би се опоравила од бројних тешкоћа са којима се дуго времена бори:

[М]ислим да је социологија избегавала врсту теоретисања које може да кумулира знање. Или смо се повлачили у метатеоријску стратосферу или смо се закопавали испод гомиле сирових података. Другим речима, ми смо избегли да будемо позитивисти. Сакупили смо мноштво чињеница и њихових интерпретација и створили смо бројне велике схеме и типологије. . . . Сматрам да треба да се вратимо Конту, да нам поново буде удобно у нашим фотељама и да почнемо да теоретисемо. Јер само када теоретичари почну да развијају апстрактне принципе и аналитичке моделе о непроменљивим и безвременским особеностима социјалног универзума социологија може да се нада да ће кумулирати знање о људској акцији, интеракцији и организацији. [Turner 1985: 29-30]

У тарнеровском кључу, Блек је "бескомпромисни позитивиста" који тврди да заговара социологију која је верна основним позитивним (тј. позитивистичким) принципима, како се они разумеју у историји филозофије науке (Wong 1995). Међутим, научност Блековог програма чисте социологије довођена је у питање, посебно тврдњама да би социологија требало *више*, а не мање да личи на психологију уколико жели да буде научна (Marshall 2008b). Из тих и сличних разлога, Блекова "пурификација" социологије од психологије сматра се непотребном, непожељном и недостижном, а све његове теоријске тврдње називају се погрешним (Turner 2008). Истовремено, у одбрану Блекових идеја, ове критике се описују као есенцијалистичке и примарно филозофске по природи, те неприменљиве на научно истраживање, а тврди се и да друштвени живот као такав постоји и да је легитиман предмет изучавања (Michalski 2008; види и Marshall 2008a). Уместо позајмљивања методолошких и(ли) теоријских алата из других наука, Блек редефинише предмет саме социологије и ствара нову стратегију објашњења, са сопственим сликама и језиком (Tucker 2002).

Поједини критичари тврде и да "Блеков научни структурализам чини изучавање права беживотним, малодушним и бесмисленим" (Wong 1995: 221), односно да његова теорија, уз екстравагантне тврдње, има методолошке и теоријске недостатке и да није ништа више од покушаја за систематизацијом

здравог разума (Hunt 1983). Наводи се чак и да је логички некохерентна и са проблематичном операционализацијом варијабли, те да брка каузалност и корелацију (види и Marshall 2008b; Turner 2008), због чега се назива "теоријом" (под знацима навода) (Greenberg 1983). Иако су ове критике престроге, остаје чињеница да би Блек могао унапредити своју чисту теорију на неколико фронтова, јер овако делује као да "добија битку, али губи рат" (Wong 1995: 201).¹⁷ Може се тврдити и да његова теорија добро објашњава широки друштвени контекст за друштвену акцију, али да не може објаснити индивидуално понашање (Kuo, Cuvelier, Sheu and Chang 2011). Такође, његов храбар и агресивни стил несумњиво "вређа" нешто умеренији сензибилитет многих социолога, али и Блек демонстрира одређену социолошку скромност која је неретко одсутна у радовима других социолога (Tucker 2002).

На симпозијуму посвећеном чистој социологији, одржаном више од 25 година након објављивања *Понашања људска* (Black 1976), могло се чути и да је иновативна природа његовог подухвата чешће била погрешно схваћена него прихваћена (Horwitz 2002), односно да је у питању класик који се често цитира, али ретко користи међу социолошким теоретичарима (Turner 2002). Наиме, ова студија је данас добро позната међу социолозима права и неки социолози заснивају свој даљи рад на њој (нпр. Tucker 2002), али она ипак не доминира овом дисциплином. При том, важно је разумети и да у питању није само оригинална теорија права, већ и нова стратегија социолошког објашњења (Cooney 2002). Тврди се и да Блек у социологију доводи научни метод у својој најчистијој и најелегантнијој форми (Baumgartner 2002: 645), а његова чиста социологија је значајна и зато што иницира један теоријски истраживачки програм (Collins 2002). Блекова употреба теорије истовремено је и веома конкретна и веома општа, пошто су његове тврдње и изузетно апстрактне, али покривају и веома прецизне случајеве људског социјалног понашања (Horwitz 2002).

Иако први емпиријски тест Блекове теорије није потврдио његове наводе, уз закључак да она није тествабилна (Gottfredson and Hindelang 1979; види и Braithwaite and Biles 1980), ситуација се временом променила.¹⁸ Наиме, емпиријске провере чисте социологије од 1979. до 2006. године сугеришу снажну потврду

¹⁷ Вонг наводи да Блек може "релаксирати" своју "сцијентистичку" чисту социологију на три начина. Прво, могао би да трага за мање уопштавајућим, а више партикуларним правилима у вези са временом, простором и људима или бар да ограниче домет и обим своје теорије. Друго, он би могао да прилагоди и интегрише друге научне приступе и да тако обогати своју теорију, посебно употребом историјских истраживања, антрополошких података, етнографских анализа, етнометодолошких и психолошких студија и друго. И треће, Блек би своју чисту социологију могао да обогати са више емпиријских података (Wong 1995: 201-203).

¹⁸ О неким емпиријским недостацима Блекове теорије види и Myers 1980; Mooney 1986.

овог програма – његова теорија права у 71,1% случајева (од укупно 45 радова), а остале области попут насиља и друштвене контроле у 100% случајева (од укупно 27 радова) (Michalski 2008: 261). Другим речима, у око 82% укупних публикација о чистој социологији (њих 72), односно у девет од десет студија, идентификовани су емпиријски докази у високој конзистентности са овим теоријским оквиром.

Поменута је и контроверзност Блекових идеја, тако да постоје бројне критике у којима су се често могли препознати пре идеолошки него научни елементи (нпр. Greenberg 1983), а које је он означио као "упадљиво ирелевантне или иначе неприкладне" (Black 1995: 829). Отпор Блековим идејама сигурно потиче и од њиховог хетеродоксног карактера у оквирима социологије (права) (Cooney 2002). Он сам је за своју теорију говорио да је политички и морално неутрална, али да због своје неконвенционалности привлачи многе критике. Такође, рекао је да његов рад није шокантан зато што је политички некоректан, већ зато што је епистемолошки некоректан, односно зато што крши конвенционалне концепције друштвене стварности. Међутим, иако признаје да је чиста социологија неконвенционална социологија, он истиче да је у питању конвенционална наука која тежи да понуди једноставна, општа, тестабилна, валидна и оригинална објашњења стварности и да по тим стандардима треба да буде оцењена. Коначно, иако Блек у име научности и објективности упорно одбија расправу о практичној применљивости сопствених идеја, ово не значи да закључци чисте социологије не могу бити примењени на проблеме стварног света (Tucker 2002). Попут Ничеа, који "социологизира чекићем" (Baumgartner 2002), Блек је понудио револуционарну теорију и потпуно нову стратегију социолошког објашњења, које данас можемо повезати са формалном теоријом. На крају познатог рада "Снови о чистој социологији" (Black 2000a) он наводи и неколико стихова који сумирају његову теорију:

И ја сам злогласан.
Ја сам убио особу.
Ја сам крај класичне традиције.
Крај западне мисли.¹⁹

¹⁹ Смрт особе подразумева и моралну и научну револуцију, јер то значи да би локус моралности морао да се помери са људи на сам друштвени живот.

ЛИТЕРАТУРА:

- Abell, P. (2000). Putting social theory right? *Sociological Theory* 18 (3): 518-523.
- Alexander, J. C. (1987). Sociology and discourse: On the centrality of the classics. In: A. Giddens and J. H. Turner (eds), *Social Theory Today*. Cambridge: Polity Press, pp. 8-67.
- Allan, K. and J. H. Turner (2000). A formalization of postmodern theory. *Sociological Perspectives* 43 (3): 363-385.
- Barkow, J. H., L. Cosmides and J. Tooby (eds) (1992). *The Adapted Mind: Evolutionary Psychology and the Generation of Culture*. New York: Oxford University Press.
- Baumgartner, M. P. (2002). "The Behavior of Law", or how to sociologize with a hammer. *Contemporary Sociology* 31 (6): 644-649.
- Berger, J. (2000). Theory and formalization: Some reflections on experience. *Sociological Theory* 18 (3): 482-489.
- Berger, J., D. Willer and M. Zelditch (2005). Theory programs and theoretical problems. *Sociological Theory* 23 (2): 127-155.
- Bernard, T.J. (2002). Donald Black's influence in criminology. *Contemporary Sociology* 31 (6): 650-652.
- Black, D. (1972). The boundaries of legal sociology. *The Yale Law Review* 81 (6): 1086-1100.
- Black, D. (1976). *The Behavior of Law*. New York: Academic Press.
- Black, D. (1983). Crime as social control. *American Sociological Review* 48 (1): 34-45.
- Black, D. (1995). The epistemology of pure sociology. *Law & Social Inquiry* 20 (3): 829-870.
- Black, D. (2000a). Dreams of pure sociology. *Sociological Theory* 18 (3): 343-367.
- Black, D. (2000b). The purification of sociology. *Contemporary Sociology* 29 (5): 704-709.
- Black, D. (2002a). The geometry of law: An interview with Donald Black. *International Journal of the Sociology of Law* 30 (2): 101-129.
- Black, D. (2002b). Pure sociology and the geometry of discovery. *Contemporary Sociology* 31 (6): 668-674.
- Black, D. (2004). The geometry of terrorism. *Sociological Theory* 22 (1): 14-25.
- Black, D. (2011). *Moral Time*. Oxford: Oxford University Press.
- Braithwaite, J. and D. Biles (1980). Empirical verification and Black's "The Behavior of Law". *American Sociological Review* 45 (2): 334-338.
- Boudon, R. (1972). On the underlying epistemology of some sociological theories and on its scientific consequences. *Synthese* 24 (3-4): 410-430.
- Cerulo, K.A. (2002). The behavior of culture . . . Courtesy of Donald Black. *Contemporary Sociology* 31 (6): 652-655.
- Cole, S. (1992). *Making Science: Between Nature and Society*. Cambridge: Harvard University Press.
- Cole, S. (1994a). Why sociology doesn't make progress like the natural sciences. *Sociological Forum* 9 (2): 133-154.
- Cole, S. (1994b). Progress in the natural and social sciences: A reply to Wallace. *Sociological Forum* 9 (2): 319-323.
- Collins, R. (1975). *Conflict Sociology: Toward an Explanatory Science*. New York: Academic Press.
- Collins, R. (2002). Black's contributions to a general theory of conflict. *Contemporary Sociology* 31 (6): 655-658.

- Comte, A. (1830-42/1896). *The Positive Philosophy of Auguste Comte*. Three Volumes. Edited by Harriet Martineau. London: George Bell & Sons.
- Cook, K.S. and R.M. Emerson (1978). Power, equity and commitment in exchange networks. *American Sociological Review* 43 (5):721-739.
- Cooney, M. (2002). Still paying the price of heterodoxy: "The Behavior of Law" a quarter-century on. *Contemporary Sociology* 31 (6): 658-661.
- Durkheim, E. (1893/1984). *The Division of Labor in Society*. New York: The Free Press.
- Durkheim, E. (1895/1982). *The Rules of Sociological Method (and Selected Texts on Sociology and its Method)*. Edited by Steven Lukes. New York: The Free Press.
- Fararo, T.J. (1989). *The Meaning of General Theoretical Sociology: Tradition and Formalization*. New York: Cambridge University Press.
- Fararo, T.J. (2000). Cognitive value commitments on formal theoretical sociology. *Sociological Theory* 18 (3): 475-481.
- Freese, L. (1980). Formal theorizing. *Annual Review of Sociology* 6: 187-212.
- Freese, L. (1981). The formalization of theory and method. *The American Behavioral Scientist* 24 (3): 345-363.
- Friedrichs, R.W. (1970/1972). *A Sociology of Sociology*. New York: The Free Press and London: Collier-Macmillan Limited.
- Gottfredson, M. R. and M. J. Hindelang (1979). A study of "The Behavior of Law". *American Sociological Review* 44 (1): 3-18.
- Greenberg, D.F. (1983). Donald Black's sociology of law: A critique. *Law and Society Review* 17 (2): 337-368.
- Heise, D.R. (2000). Thinking sociologically with mathematics. *Sociological Theory* 18 (3): 498-504.
- Homans, G.C. (1961/1974). *Social Behavior: Its Elementary Forms – Revised Edition*. New York: Harcourt Brace Jovanovich, Inc.
- Horwitz, A.V. (2002). Toward a new science of social life: A retrospective examination of the "Behavior of Law". *Contemporary Sociology* 31 (6): 641-644.
- Hunt, A. (1983). Behavioral sociology of law: A critique of Donald Black. *Journal of Law and Society* 10 (1): 19-46.
- Jasso, G. (2000). How I became a theorist. *Sociological Theory* 18 (3): 490-497.
- Jasso, G. (2001). Formal theory. In: J. H. Turner (ed.), *Handbook of Sociological Theory*. New York: Springer, pp. 37-68.
- Kuhn, T.S. (1962/1970). *The Structure of Scientific Revolutions*. Second Edition. Chicago: The University of Chicago Press.
- Kuo, S., S.J. Cuvelier, C. Sheu and K. Chang (2011). Crime reporting behavior and Black's *Behavior of Law*. *International Sociology* 27 (1): 51-71.
- Land, K.C. (1971). Formal theory. *Sociological Methodology* 3: 175-220.
- Lee, J.A. (1979). The social organization of sexual risk. *Alternative Lifestyles* 2 (1): 69-100.
- Luhmann, N. (1984/1995). *Social Systems*. Stanford: Stanford University Press.
- McMullin, E. (1994). Scientific classics and their fates. *PSA*, vol. II: 266-274.
- Marshall, D.A. (2008a). Taking the rhetoric out of theoretic debate: A rejoinder to Michalski. *Sociological Quarterly* 49 (2): 275-284.

- Marshall, D.A. (2008b). The dangers of purity: On the incompatibility of "pure sociology" and science. *Sociological Quarterly* 49 (2): 209-235.
- Marx, K. (1867/1976). *Capital: A Critique of Political Economy*, vols 1–3. London: Penguin Books.
- Marx, K. and F. Engels (1848/1948). *Manifesto of the Communist Party*. New York: International Publishers.
- Merton, R.K. (1968). On sociological theories of the middle range. In: R. K. Merton, *Social Theory and Social Structure*, Enlarged Edition. New York: The Free Press, pp. 39-72.
- Michalski, J.H. (2008). The social life of pure sociology. *Sociological Quarterly* 49 (2): 253-274.
- Mileski, M. and D. Black (1972). The social organization of homosexuality. *Journal of Contemporary Ethnography* 1 (2): 187-202.
- Mooney, L.A. (1986). The behavior of law in a private legal system. *Social Forces* 64 (3): 733-750.
- Myers, M.A. (1980). Predicting the behavior of law: a test of two models. *Law and Society Review* 14 (4): 835-857.
- Parsons, T. (1951). *The Social System*. New York: The Free Press.
- Popper, K.R. (1935/2002). *Logic of Scientific Discovery*. London and New York: Routledge.
- Popper, K.R. (1963). *Conjectures and Refutations: The Growth of Scientific Knowledge*. London: Routledge and Kegan Paul.
- Ross, E.A. (1896). Social control. *The American Journal of Sociology* 1 (5): 513-535.
- Saltzman Chafetz, J. (1993). Sociological theory: A case of multiple personality disorder. *Perspectives: ASA Theory Section Newsletter* 6(1): 1-2.
- Simmel, G. (1908/2009). *Sociology: Inquiries into the Construction of Social Forms*. Edited by Anthony J. Blasi, Anton K. Jacobs, and Mathew Kanjirathinkal. Leiden and Boston: Brill.
- Simon, H.A. (1952). A formal theory of interaction in social groups. *American Sociological Review* 17 (2): 202-211.
- Skvoretz, J. (2000). Looking backwards into the future: Mathematical sociology then and now. *Sociological Theory* 18 (3): 510-517.
- Sorokin, P. (1957/2002). *Društvena i kulturna dinamika: proučavanje promena u velikim sistemima umetnosti, istine, etike, prava i društvenih odnosa*. Skraćeno izdanje. Beograd: JP Službeni list SRJ i Podgorica: CID. Originalno izdanje u četiri toma objavljeno je 1937–1941.
- Sorokin, P. and R.K. Merton (1937). Social time: A methodological and functional analysis. *American Journal of Sociology* 42 (5): 615-629.
- Sumner, W.G. (1906). *Folkways: A Study of the Sociological Importance of Usages, Manners, Customs, Mores, and Morals*. Boston: Ginn and Company.
- Škorić, M. (2009). Evolucioni program u sociologiji. *Sociološki pregled* 43 (4): 413-443.
- Škorić, M. (2010). *Sociologija nauke: mertonovski i konstruktivistički programi*. Sremski Karlovci i Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.
- Škorić, M. (2011). *Standardni model društvene nauke i noviji pokušaji integracije sociologije, antropologije i biologije*. Odbrana doktorska disertacija, Novi Sad: Filozofski fakultet.
- Škorić, M. i A. Kišjuhas (2011a). Razvoj analize socijalnih mreža. U: V. Sokolovska i M. Škorić (ur.), *Analiza socijalnih mreža I*. Novi Sad: Filozofski fakultet, str. 11-67.
- Škorić, M. i A. Kišjuhas (2011b). Socijalna geometrija kao polje intelektualne kooperacije socijalne psihologije i sociologije. Rad saopšten na naučnom skupu *Socijalni i kulturni kapital u društvima zapadnog Balkana*. Beograd, 4-5. jun 2011.

- Tönnies, F. (1887/2001). *Community and Civil Society*, Edited by Jose Harris. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tucker, J. (2002). Becoming a pure sociologist. *Contemporary Sociology* 31 (6):661-664.
- Turner, J.H. (1985). In defense of positivism. *Sociological Theory* 3 (2): 24-30.
- Turner, J.H. (1987). Analytical theorizing. In: A. Giddens and J. H. Turner (eds), *Social Theory Today*. Cambridge: Polity Press, pp. 156-194.
- Turner, J.H. (2002). Why are elegant theories under-utilized by sociologists? *Contemporary Sociology* 31 (6): 664-668.
- Turner, J.H. (2003). *Human Institutions: A Theory of Societal Evolution*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers.
- Turner, S.P. (2008). How not to do science. *Sociological Quarterly* 49 (2): 237-251.
- von Wiese, L. (1932). *Systematic Sociology*. Adapted and amplified by Howard Becker. New York: John Wiley & Sons.
- Wallace, W.L. (1971). *The Logic of Science in Sociology*. New York: Aldine de Gruyter.
- Wallace, W.L. (1983). *Principles of Scientific Sociology*. New York: Aldine Publishing Company.
- Wallace, W.L. (1994a). "Why sociology doesn't make progress". *Sociological Forum* 9 (2): 313-318.
- Wallace, W.L. (1994b). Progress in sociology: A reply to Cole's reply. *Sociological Forum* 11 (4): 631-637.
- Weber, M. (1947). *The Theory of Social and Economic Organization*. Glencoe: The Free Press.
- Weber, M. (1968/1978). *Economy and Society. An Outline of Interpretive Sociology*, Two Volumes. Edited by G. Roth and C. Wittich. Berkeley: University of California Press.
- Weinberg, M.S. and C.J. Williams (1975). Gay baths and the social organization of impersonal sex. *Social Problems* 23 (2): 124-136.
- White, H.C. (1997). Can mathematics be social? Flexible representations for interaction process and its sociocultural constructions. *Sociological Forum* 12 (1): 53-71.
- White, H.C. (2000). Parameterize! Notes on mathematical modeling for sociology. *Sociological Theory* 18 (3): 505-509.
- White, L.A. (1949). *The Science of Culture: A Study of Man and Civilization*. New York: Grove Press, Inc.
- Willer, D. (1992). A comment on developed theory and theory development. *Sociological Theory* 10 (1): 106-110.
- Willer, D. (1996). The prominence of formal theory in sociology. *Sociological Forum* 11 (2): 319-331.
- Willer, D. and P. Emanuelson (2006). Elementary theory. In: P. Burke (ed.), *Contemporary Social Psychological Theories*. Stanford: Stanford University Press, pp. 217-243.
- Willer, D. and M. Webster (1970). Theoretical concepts and observables. *American Sociological Review* 35 (4): 748-757.
- Willer, D. and J. Willer (1972). Why sociological knowledge is not cumulative: A reply to professor Freese. *American Sociological Review* 37 (4): 483-486.
- Williams, B. (1985/2011). *Ethics and the Limits of Philosophy*. London and New York: Routledge.
- Wilson, E.O. (1990). Biology and the social sciences. *Zygon* 25 (3): 245-262.
- Wong, K.C. (1995). Black's theory on the behavior of law revisited. *International Journal of the Sociology of Law* 23 (3): 189-232.
- Xie, M. and J.L. Lauritsen (2012). Racial context and crime reporting: A test of Black's stratification hypothesis. *Journal of Quantitative Criminology* 28 (2): 265-293.

Marko Škorić
Aleksej Kišjuhas
University of Novi Sad
Faculty of Philosophy

Summary

PURE SOCIOLOGY AND SOCIAL GEOMETRY AS AN EXAMPLE OF FORMAL SOCIOLOGICAL THEORY

This paper analyzes pure sociology and social geometry of Donald Black as an example of formal sociological theory. Starting with the importance of formal and analytical theory in sociology, we present the bold theoretical strategy and/or the paradigm of the sociology of behavior of social life. The examples of pure sociology and social geometry concerning law, violence and homosexuality are presented as well. A review and critique of pure sociology as a scientific formal theory is offered in the end.

Keywords: *formal theory, (pro)scientific sociology, pure sociology, social geometry, behavior of social life, sociology of law, violence, homosexuality*